

Universiteit
Leiden

The Netherlands

In wat voor land leef ik eigenlijk? Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet

Amatmoekrim, K.D.

Citation

Amatmoekrim, K. D. (2023, September 26). *In wat voor land leef ik eigenlijk?: Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3641967>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3641967>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Conclusie

Dit onderzoek naar het leven en werk van Anil Ramdas was in de kern een onderzoek naar de dynamiek tussen de schrijver en zijn postkoloniale omgeving. Die wisselwerking was er een die misschien wel vergelijkbaar is met een onstuimige liefde: Anil was verliefd op Nederland, en Nederland was aanvankelijk uiterst gecharmeerd van Anil. Het was geen ondoordachte affaire, althans niet van Anils kant. Hij kende het land al goed voordat hij ernaartoe migreerde, door de romans die hij van Nederlandse schrijvers las, en door de docenten op het lyceum die hem zo wijs en beschaafd toeschenen. Later, toen hij in Nederland kwam wonen, bestudeerde hij het land en de cultuur nauwgezet en beseftte dat het weliswaar een zelfgenoegzame en in zichzelf gekeerde plek was, maar wel een die hem hoe dan ook prikkelde 'om de strijd ermee aan te gaan'. (Ramdas 1998a) En vol overtuiging, en misschien ook wel vol liefde, concludeerde hij: 'Dit land houdt niet van mensen die van hem houden, dit land houdt van mensen die hem tarten, uitdagen, provoceren en kleineren.' (Ramdas 1998a)

Anil Ramdas tartte Nederland, daagde hem uit en in de ogen van sommigen zou hij hem uiteindelijk ook kleineren. Waarom hield het land dan uiteindelijk toch niet meer van hem?

Misschien was het omdat Anil in zijn vroege conclusie aan twee elementen was voorbijgegaan. Ten eerste dat hij, ondanks alles, wel degelijk van het land hield. Waarom anders zou hij zich er zo druk om maken? Waarom anders zou hij tot zijn laatste snik proberen om de mensen te herinneren aan de waarde van een minimale vorm van beschaving? Zo'n engagement vereist in de basis een vorm van liefde.

Het tweede element waarin hij zich leek te hebben vergist, was dat

dit land misschien inderdaad een cultureel bepaalde waardering had voor een grote mond, voor een zeggen-waar-het-op-staat, maar dat het er veel meer dan hij ooit had kunnen vermoeden op aankwam van wie die grote mond was. Misschien was het wel vooral zo dat alleen 'echte' Nederlanders iets van Nederland mochten vinden.

Een schrijverspostuur staat niet buiten de politieke werkelijkheid. Ik heb in het onderzoek gekeken naar de (post)koloniale realiteiten die vorm gaven aan die specifieke werkelijkheid waarbinnen Anil schreef. Voor het eerste deel van zijn leven voegde die lens toe dat de waarde van zijn Hindostaanse en brahmaanse achtergrond meegenomen kon worden in een beschouwing van zijn vorming: het toonde hoe migratie en een koloniaal verleden onlosmakelijk met zijn familie verbonden waren, en hoe de overtuiging van waarde te zijn voor de wereld al kiemde in het gegeven dat hij van brahmaanse afkomst was. Later hielp de postkoloniale lens om de verhoudingen en de sentimenten die in en om Anil speelden te begrijpen, bijvoorbeeld bij de onafhankelijkheid van Suriname en de manieren waarop het land zich na 1975 ontwikkelde. In de vorming van zijn schrijverschap bood het bovendien inzicht in de manieren waarop Ramdas' afkomst, omgeving en zijn plek in die omgeving van invloed waren op zijn poëtica, en hoe hij daarin sterk overeenkwam met andere postkoloniale schrijvers. Maar ook bood de postkoloniale lens kans om te zien op welke manieren hij zijn postuur vorm gaf in een wereld die in hoog tempo veranderde. Ik keek naar hoe hij zijn migratieachtergrond inzette als een manier om zijn culturele autoriteit te vergroten, hoe hij zijn autonomie als onafhankelijk denker inzette in een sociale en culturele context, en hoe hij zichzelf opvoerde in de media als een denker die waardevol was, niet ondanks maar juist dankzij het gegeven dat hij een allochtoon was, omdat hij als migrant immers thuis was in belangrijke kwesties als identiteit en globalisering.

De postkoloniale lens hielp me om Ramdas' poëzieopvatting scherp te krijgen. Zijn overtuiging dat het schrijverschap een verantwoordelijkheid met zich meebracht om kritisch te blijven en daarmee de bescha-

ving te verspreiden dan wel te verdedigen, had hij gemeen met veel andere postkoloniale schrijvers in andere delen van de wereld. Zijn sterke zucht naar individualisme en de constante bevraging van identiteit werden door de postkoloniale lens van mijn onderzoek ook in een duidelijker context geplaatst. Hij wilde van meet af aan 'post-etnisch' zijn, zoals zijn vriendin Ien Ang opmerkte. Hij streefde ernaar om het anker van etniciteit los te laten, omdat hij dacht dat je pas wijs of intellectueel kon zijn 'wanneer je die laatste verankering in een bepaalde gemeenschap zodanig kunt relativiseren, dat die haar betekenis verliest'. (Bleich 1990: 86) Die houding werd door zijn Surinaamse publiek geïnterpreteerd als een ontkenning van etnische of culturele banden, terwijl het eerder een standpunt was dat voortkwam uit zijn overtuiging dat een intellectueel zijn functie verliest wanneer hij zich weigert uit te spreken tegen onverkwikkelijke zaken. Vanuit die onafhankelijke positie, ongehinderd door welke vorm van groepsdenken dan ook, bekritiseerde hij zijn omgeving – welke omgeving dan ook. Wat hij in 2006 schreef over Suriname, namelijk dat hij zich zou blijven opwinden over de staat van het land, ging evengoed op voor hoe hij zich bleef engageren met Nederland: 'ik weigerde mij neer te leggen bij het idee dat dit alles was, het hoogst haalbare van dit volk in deze stad.' (Ramdas 2009: 237)

Toen hij dezelfde kritische betrokkenheid die hij altijd had gehad voor Suriname aan de dag legde voor Nederland, werd deze voornamelijk geïnterpreteerd als bemoeizucht of arrogantie. Na zijn dood schreef Rob Schouten bijvoorbeeld over Anils 'ongefundeerd superioriteitsgevoel' en noemde Loes Reijmer in een in memoriam zijn 'politiek correcte bekeersucht'.

Ik hoop in dit boek te hebben aangetoond dat de interpretatie en receptie van zowel Anils werk als zijn publieke verschijning onderhevig waren aan opvattingen die, zowel expliciet als impliciet, verbonden waren aan zijn afkomst. Ik merkte daarbij dat hoe scherper de politieke realiteit werd, hoe vruchtbaarder het postkoloniale perspectief was.

De postkoloniale lens hielp mij bovendien om andere vragen te formuleren dan die doorgaans bij het leven van Anil Ramdas werden

gesteld, zoals bij de receptie van *Badal*. Dat het boek overwegend als een autobiografisch document werd gelezen, maakt het een interessante casus voor een postkoloniale analyse, in de zin dat Harry Badal in de ogen van veel recensenten samenviel met Anil Ramdas. Daarbij rijst de vraag wat het betekent dat er zo genadeloos met het boek en met Ramdas werd afgerekend. Ook de receptie van zijn essay over 'white trash' was uitermate opvallend, misschien vooral ook voor wie ze nu terugleest. De reacties op zijn opiniestuk ademen stuk voor stuk het gevoel dat mensen er ongemakkelijk of zelfs kwaad van werden dat iemand als Anil durfde te denken dat hij ongestraft commentaar op 'gewone' Nederlanders kon leveren.

Dat Anil door het essay over 'white trash' in het centrum van het debat werd getorpedeerd, zal hij wellicht niet erg hebben gevonden, liefhebber van de discussie die hij was. Dat hij steeds verder naar de marges van het podium werd gedrongen, was echter extreem pijnlijk. En verlamdend bovendien, want het is lastig debatteren vanuit de coulissen. Het is niet onaannemelijk dat hij het gevoel had dat hem het zwijgen werd opgelegd op een manier die misschien wel vergelijkbaar is met andere onwelwillende geluiden van kritische postkoloniale denkers. Larissa Schulte Nordholt en Remco Raben noemden het in een artikel in *De Groene Amsterdammer* 'tradities van verstomming'. Volgens hen zijn in het recente Nederlandse verleden 'genoeg voorbeelden te geven van antikoloniale en postkoloniale denkers wier werk niet serieus werd genomen'. Dat Anil na zijn polemieken met Zwagerman niet werd uitgenodigd door de redactie van Pauw & Witteman, en Zwagerman zonder tegenstem op primetime zijn standpunt mocht uitleggen, 'doet denken aan de manier waarop antiracisme-activist Jerry Afriyie afgelopen najaar niet aan tafel mocht plaatsnemen bij het programma *RTL Late Night*, terwijl de inmiddels veroordeelde blokkeerfriezin Jenny Douwes wél een plek kreeg. Tijdens de uitzending kreeg Douwes vervolgens volop de kans Afriyie in een kwaad daglicht te zetten. Van wederhoor was nauwelijks sprake. Wie racisme aankaart in Nederland moet het ontgelden, dat blijkt steeds weer opnieuw.' (Schulte Nordholt)

Anil werd in de laatste jaren van zijn leven steeds minder gehoord, hoewel dat niet alleen te maken had met het feit dat hij racisme aankaartte. Ik hoop aannemelijk te hebben gemaakt dat zijn publieke afglijden hand in hand ging met het uit de mode raken van politiek correcte ideeën. Ook zou je kunnen stellen dat zijn kosmopolitische perspectief niet meer te verenigen was met de sentimenten die op dat moment speelden. Als kosmopoliet was hij ervan overtuigd dat banden met de mensen die (etnisch, cultureel) dichtbij zijn erkend en zelfs gekoesterd moeten worden, maar dat die nooit de morele verantwoordelijkheid die we voor andere mensen hebben in de weg mogen staan. Die mate van buiten de eigen identiteit kijken paste niet langer in een land als Nederland dat juist zekerheid zocht in een overzichtelijke, uniforme identiteit. Daarom paste Anil Ramdas als vertegenwoordiger van dit soort complexe ideeën over identiteit er ook niet meer.

Anil bleef tot het laatste moment betrokken bij Nederland, maar had sterk het gevoel dat Nederland hem van zich af duwde. Zijn gevoelige ego en onvermogen om kritiek te verdragen vergrootten dat gevoel van afwijzing. Hoe blijf je betrokken als je ongewild bent? Of, om in de metafoor van een liefdesrelatie te blijven: hoe blijf je van iemand houden als de liefde niet meer wederzijds is? Ook bij het beantwoorden van dit soort vragen bleek de postkoloniale lens van nut te zijn. Immers, om de manieren waarop een schrijver zichzelf ziet en vorm geeft bloot te leggen is het waardevol om te erkennen dat de context of de omgeving van groot gewicht kan zijn voor zijn (zelf)representatie. De postkoloniale biografie (net als de feministische biografie) stelt niet zozeer het 'zelf' centraal als wel het zelf in relatie tot de ander.¹ Ik hoop te hebben aangetoond dat de binnenwereld van een zwarte intellectueel die publiceert in een witte wereld niet ontsloten kan worden zonder verschijnselen als het dubbele bewustzijn of de gefragmenteerde identiteit mee te wegen, net zoals een volledig begrip van de receptie van Anils werk niet mogelijk is zonder een erkenning van wat Edward Said de 'postkoloniale vermoeidheid' van het westerse publiek noemde. (Said 1994: 21-22) Het resultaat is een verdieping van

het begrip van zowel Ramdas' poëtica als van zijn receptie, van zowel zijn zelfrepresentatie als van de manieren waarop hij zich verhiel tot die verschillende werelden waarin hij als migrant bewoog. Ik hoop dat dit onderzoek een aanvulling is op de waardevolle werken van bijvoorbeeld Odile Heijnders, Laurens Ham en Sander Bax in de manier waarop ik het Nederlandse schrijverschap van Anil Ramdas heb weten te contextualiseren, en dat ik een basis heb gelegd voor verder onderzoek naar de positie van Nederlandstalige literatuur in een postkoloniale omgeving.